

NOVADI ZAĻO,

Sadarbojoties dabas institūcijām, iedzīvotājiem un citiem iesaistītajiem, tiek sperti papildu soļi unikālo dabas vērtību, tai skaitā biotopu, saglabāšanā un atjaunošanā. Dabas aizsardzības pārvalde (DAP) īsteno projektu "Biotopu un sugu dzīvotņu atjaunošana" īpaši aizsargājamās teritorijās (kopumā 30) Latvijā, tai skaitā dabas liegumā "Randu pļavas", kas vairāk nekā 200 ha platībā stiepjas Vidzemes piejūrā no Kuivižiem līdz Ainažiem.

Niedru mūris slēpj neticami skaistu ainavu

Te vēl saglabāties vienreizējs Latvijas biotops – gadu simtos veidojušās piekrastes pļavas, ko arvien vairāk pārņem niedres. Eksperti informē, ka 20. gadsimta sākumā 30% no valsts teritorijas aizņēma dabiskās pļavas, bet nu mums to atlicis mazāk par 1%.

Latvijas Dabas fonda (LDF) zālāju eksperte Rūta Sniedze-Kretalova norāda, ka piejūras zālāju īpatnēju padara regulārā applūšana ar iesāļu jūras ūdeni. Tieši tādēļ tas mēdz būt pārmitrs, kā rezultātā tehnika tur grimst. Tāpat reljefs ir nelīdzens – ar bedrēm un izskalojumiem, kā arī lieliem laukakmeņiem. Lai atrastu labāko apsaimniekošanas veidu šādām sarežģītām ekosistēmām, kas periodiski atrodas zem ūdens, sarunbiedre iesaka lūkoties pagātnē – kā tās veidojušās un kas tajās darīts. Uzaršanai tās nebija piemērotas, tālab kopš seniem laikiem šīs teritorijas noganīja, bet augstākās vietas arī pļāva. Šis arī ir vislabākais šādu zālāju apsaimniekošanas veids, un jauns ritenis nebūt nav jāizgudro.

Rezultātā, mijiedarbojoties dabai un cilvēkam, simtiem gadu laikā iesāļajos zālajos izveidojies īpatnējs augu sugu sastāvs, kāds nav sastopams citos Latvijas zālajos. Proti, īpaši aizsargājamiem purva mātsakne, zemeņu āboliņš, arī Makenzija grīslis, kas turklāt konstatēts tikai randu pļavās, un daudzi citi. "Ne visi no retajiem augiem ir krāšņi un viegli pamanāmi, taču šo retumu klātbūtnē liecina, ka apsaimniekošana tiek veikta pareizi. Ja šie augi izzūd, tas ir nepārprotams signāls, ka to dzīves vide netiek pareizi uzturēta," skaidro LDF eksperte. Kopš niedres sākušas savu uzvaras gājieni, izzudušas vairākas augu sugas, piemēram, jau minētais Makenzija grīslis, tāpat samazinās vēl esošo reto augu sugu populācijas, tās kļūst izolētas cita no citas. "Piejūras zālājs nav

stāsts par atsevišķām puķītēm. Patiesībā tā ir vesela ainava ar augstajām vietām, pārmitrajām lagūnām, kas ir kolosālas dzīvesvietas gan bridējputniem, gan smilšu un zaļajam krupim. Paveras pavisam cita pasaule, ja piekrastes pļavas tiek apsaimniekotas tā, kā tas būtu jādara. Arī cilvēks jūtas pavisam citādi vietā, kur notiek apsaimniekošana, nevis ainu drūmu padara niedru mūris," vērtē R. Sniedze-Kretalova. Viņa piebilst, ka šajā dabas liegumā situācija ir ārkārtīgi slikta, bet tas tā veidojies jau vēsturiski. Viņa norāda – ja no šīm niedru audzēm izdotos atbrīvoties, mums pavērtos neticami skaista ainava, kādu šobrīd varam redzēt, piemēram, Igaunijas piekrastē, teiksim, Pērnavas apkārtnē, Sāremā, arī Matsalu nacionālajā parkā, kur šo pļavu ir tiešām daudz.

Mūsu valstī randu pļavām līdzīgi zālāji ar radniecisku sugu sastāvu ir arī, piemēram, Vakarbulļos, Lielupes grīvas pļavās, Mērsragā, kā arī Viņņu pļavās pie Liepājas ezera. "Labākās un skaistākās piejūras pļavas Latvijā ir tieši Viņņu pļavas. Tur esošā vairāk nekā 80 ha lielā skaistā ainava ir rezultāts 20 gadu ilgam atjaunošanas darbam. Pļavas, kurās sastopams krāšņs augu sugu sastāvs, tostarp arī tādas sugas, kādu citur nav, nogana ar zirgiem un govīm," stāsta zālāju eksperte.

Noķert sugu daudzveidību aiz astes

Atgriešanās pie sentēvu metodēm piejūras zālāju apsaimniekošanā gaidāma arī dabas liegumā "Randu pļavas". Maija sākumā tur tiks sākta ganību sezona – ap tuveni 16 ha platībā ganīsies LDF mobilā ganāmpulka govīs. Šāda aktivitāte tiek īstenota Kohēzijas fonda finansētā projektā "Biotopu un sugu dzīvotņu atjaunošana". Tā vadītāja Inga Hoņavko atklāj, ka kopumā projekts te aptver 32 ha teritoriju, sākot no Kurlīņupes uz dienvidiem, ietverot arī randu pļavu dabas taku un putnu vērošanas torni. Lielākā daļa no tās ir DAP apsaimniekošanā esošas platības, bet vairāki hektāri pieder diviem privātpašniekiem, kuri piekrita būt šī projekta sadarbības partneri, atvēlot savu pļavas daļu apsaimniekošanai ar noganīšanas metodi.

Minētā teritorija projekta īstenošanai izraudzīta turienes situācijas dēļ – proti, ja dabas lieguma dienvidu galā, kur vairāk privātpašumu, platības bija labāk apsaimniekotas, tad šajā daļā apsaimniekošana bijusi neregulāra ar lielākiem pārtraukumiem, jo tai grūti piekļūt. "Bija pēdējais brīdis iet iekšā šajos vēl saglabājušajos

Apsaimniekošanā ritenis no jauna nav jāizgudro

Arī Dabas aizsardzības pārvaldes rīkotais niedru skulptūru festivāls, kad iedzīvotāji aicināti no pļautajām niedrēm veidot dažnedažādas skulptūras, ir viens no veidiem, kā kaut nedaudz cīnīties ar zālājus pārņemušajām niedrēm.

vērtīgajos piejūras zālajos, lai tos atkarotu. Te varētu būt vēl saglabājusies dažādo augu sēklu banka, un mums ir iespēja daudzveidību noķert aiz astes," skaidro I. Hoņavko.

Šobrīd veikti sagatavošanās darbi ganību sezonai – noņemta kūla, pļautas niedres un izcirsti krūmi. Apmēram puse no 32 ha nu atbrīvota no aizauguma. Drīz ierīkos aploku. Šogad vismaz sešus mēnešus (no maija līdz oktobra beigām) govīs ganīsies 16 ha, kas jau tam sagatavoti. Savukārt rudens pusē otros 16 ha ar vasaras pļaušanu fragmentēs niedrājus, lai rastos piekļuve lagūnām un arī tur atjaunotos zālājs. Tādējādi plānots, ka nākamgad govīs apdzīvos jau visu projekta teritoriju. Arī iepriekš bijuši mēģinājumi niedres noganīt, tiesa, noteikti jāņem vērā, ka ganības vispirms jā sagatavo, jo govīs neiet baroties pilnībā aizaugušās pļavās ar biezu kūlas slāni, niedrēm un to rugājiem. Platības vispirms no šiem traucēkļiem jāatbrīvo, lai lopiņi tiek klāt niedru jaunajiem dzinumiem, kas tiem pat ļoti garšo.

R. Sniedze-Kretalova raksturo, ka remonts dabā ir gluži kā remonts mājoklī. Jā, sākums var šķist neestētisks, jo pēc kūlas un niedru slāņa likvidēšanas paveras melna zeme, niedru un krūmu kaudzes, bet jāsaprot, ka tikai tā var atjaunot vērtīgo un unikālo zālāju. "Daba spēj atjaunoties. Ir jāpiecieštas brīdis, kad izskatās pat sliktāk, nekā bija, lai nākotnē aina būtu daudz labāka, lai varam ar savām unikālajām pļavām lepoties, vest cilvēkus tās rādīt kā dārgumu," mierina zālāju eksperte.

Projekta vadītāja I. Hoņavko norāda, ka ganību procesam teritorijās, ko iecerēts atjaunot, jābūt ilgstošam, lai tas būtu sekmīgs. LDF mobilais ganāmpulks saskaņā ar projektā paredzēto zālājus

apsaimniekos divas sezonas. Noslēdzoties projektam, ir iespējams, ka LDF nodrošinātais ganību pakalpojums tiks turpināts vai arī varēs meklēt citus risinājumus, lai iesāktu pļavu biotopu atjaunošanu nepārtrauktu. "Mūsu ambīcija ir randu pļavas apsaimniekot pilnā platībā. Noteikti izmantosim jebkādas iespējas, kas Dabas aizsardzības pārvaldei un teritoriju apsaimniekotājiem radīsies," sola I. Hoņavko. Protams, turpināsies sadarbība arī ar privāto zemju īpašniekiem. Sarunbiedre cer, ka šobrīd sākta aktivitāte būs laba pieredze un arī citi īpašnieki vēlēties iesaistīties, piedāvājot zemes ganību paplašināšanai vai iesaistoties citās sadarbības iniciatīvās.

Gandarījums par devumu nākamībai

Viens no privātpašniekiem, kurš kopīpašumā ar kaimiņu rūpējas par mantoto piekrastes pļavu gabalu, ir kuivižnieks Dzintris Kolāts: "Daru to, lai paliek nākamībai. Priecājos, ka arī mana nākamā paudze par to domā. Bērni atbrauc, un viņiem ir svarīgi, ka pļavas gabalā aug jumstiņu gladiola, dzeltenā madara un citas vērtīgas augu sugas, par ko priecāties." Šis bioloģiski vērtīgais zālājs ticis pļauts (senāk – noganīts) arī tad, kad vēl nebijusi ieviesta platībmaksājumu sistēma. "Pašiem no tā ir estētisks baudījums un drusku arī gandarījums, ka kaut kas paveikts šajā zaļajā idejā." Viņš zina arī citus, kuri savas platības pļauj, tāpat tādus, kuri šāda vai citāda iemesla dēļ to nedara vai nav spējīgi paveikt.

Dz. Kolāts norāda, ka privātpašniekiem, kuru pļavu platības sasniedz vienu vai pusotru hektāru, jā saskaras ar zināmu problēmu. Proti, lielās tehnikas saimnieki nav gatavi savu traktoru dzīt šādos mazos gabaliņos, turklāt bažijas,

ka tie var nogrimt. "Ir jāmeklē, kam vēl no vietējiem ļaudīm ir mazais traktoriņš. Līdz šim vēl ir izdevies atrast, bet tādu kļūst arvien mazāk. Veroties nākotnē, varbūt vērts padomāt par dotācijām vai citiem stimuliem mehanizatoriem, kuriem ir šī nelielā traktortehnika, ar ko manevrēt un izpļaut mazākus gabaliņus." Toties, kad darbs paveikts un pļava nopļauta, tā augu vasaru īpašniekiem sevi rāda pilnā plaukumā ar visu dzīvo radību, kam patīk šādas vietas.

Sarunbiedram piederošajā teritorijā aug arī niedres, taču tās, cik viņš atminas, nekad nav pļautas, tā kā tas būtu pārāk sarežģīti. Tad nepieciešama speciāla tehnika, jo zem tām ir purvainas. Dz. Kolāts spriež, ka arī šajā ziņā jāievēro samērība. Proti, nevajadzētu iekrist otrā galējībā un niedres no šīm pļavām aizvērt pavisam. Tās tomēr ir ligzdošanas un dzīvotņu vieta dažādiem putniem – vairākām ļaunām sugām, niedru strazdiem, arī lielajam dumpim. Vietās, kur to pļaušana būtu nelietderīga, tās labāk saglabāt, bet tomēr neatstāt pašplūsmā, lai nav lieguma nosaukums jāmaina no "Randu pļavām" uz "Randu niedrēm". Tādēļ sarunbiedrs atbalsta DAP aktivitāti par govju ganībām un cer, ka plānotais izdosies. Starp citu, Dz. Kolāts interesentiem vada ekskursijas dabā, arī pa "Randu pļavām". Domājams, ļaudīm būs interesanti papildus dažādām citām dzīvām radībām vērot rosāmos arī govju ganāmpulku.

Materiāli tapuši ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu. Par publikāciju saturu atbild SIA "Kurzemes Vārds" un reģionālās izdevniecības.